Lainsäädäntö ja hallinto/Yrityslainsäädäntö
Markku Rajamäki

Eduskunnan puolustusvaliokunnalle
PuV@eduskunta.fi

Muistio

21.3.2022

Viite: Puolustusvaliokunta tiistai 22.03.2022 klo 10.30 / VNS 11/2021 vp / Lausuntopyyntö 11.3.2022

Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n asiantuntijalausunto valtioneuvoston tiedustelulainsäädännöstä antamasta selonteosta VNS 11/2021 vp

Kiitämme lausuntomahdollisuudesta ja toteamme seuraavaa:

Pidämme erittäin tärkeänä, että tiedustelulainsäädännön toimivuutta voidaan arvioida säännöllisesti yhdessä eri sidosryhmien kanssa. Erityisen tärkeää tämä on nykytilanteessa, kun lainsäädäntö on vielä kohtuullisen uutta.

Tiedustelulainsäädäntöä laadittaessa elinkeinoelämän edustajat pitivät perusteltuna, että suomalaisilla viranomaisilla tulee olla selkeästi säädetyt mahdollisuudet tarpeellisten ja oikeasuhtaisten tiedustelutoimivaltuuksien käyttöön digitaalisessa ympäristössä. Samoin korostettiin, että viranomaisten toimivaltuuksien käytön ei tule heikentää yritysten kilpailukykyä tai toimintamahdollisuuksia, vaan niiden tulee olla sopusoinnussa elinkeinopoliittisten kysymysten kanssa. Myös hyvien valvontamekanismien ja jatkuvan vaikutusten seurannan merkitystä pidettiin tärkeinä.

Toistaiseksi Elinkeinoelämän keskusliitolla ei ole juurikaan tarkempia havaintoja sääntelyn täytäntöönpanon vaikutuksista. Yrityksille asetettujen avustamis- ja tiedonluovutusvelvoitteiden vaikutuksia yritysten toimintaan onkin toistaiseksi haastavaa arvioida. Niiltä osin viittaamme lainsäädännön valmistelun aikana elinkeinoelämän piiristä esitettyihin huomioihin tiettyjen velvoitteiden sekä niiden aiheuttamien kustannusten aiheuttamista potentiaalisista vaikutuksista yritysten toimintaan. Erityisesti haluamme kiinnittää huomiota kahteen asiaan:

1) Yrityksille aiheutuvat kustannukset eivät kaikilta osin ole korvattavia. Esimerkiksi teleyrityksillä ei sähköisen viestinnän palvelulain (917/2014) 299 §:n mukaan ole oikeutta saada korvausta henkilöstökustannuksista, vaan ainoastaan viranomaisten avustamiseksi hankittujen järjestelmien investoinneista ja ylläpidosta aiheutuneista välittömistä kustannuksista. Mielestämme tulisi lähteä siitä, että

yrityksille tiedustelulainsäädäntöä sovellettaessa aiheutuvat kustannukset, mukaan lukien henkilöstökustannukset, korvataan aina täysimääräisesti. Näin toimitaan useissa muissa maissa.

2) Poliisilain 5 luvun 26 §:n sekä sotilastiedustelulain 42 §:n mukaan tiedusteluviranomaisilla on oikeus salaa asentaa, ottaa käyttöön ja poistaa tekniseen tarkkailuun käytettävä laite, menetelmä tai ohjelmisto toimenpiteen kohteena olevaan esineeseen, aineeseen, omaisuuteen, tilaan tai muuhun paikkaan taikka tietojärjestelmään, jos tarkkailun toteuttaminen sitä edellyttää.

Kun edellä kerrottu liittyy yritysten toimintaan, on muistettava, että yrityksillä on aina vastuu palveluidensa toimintavarmuudesta, laadusta ja palveluiden käyttäjien yksityisyyden suojasta. Tilanne, jossa viranomainen voi salaa tehdä kuvattuja toimia koetaan mahdollisena riskinä yritysten vastuiden kannalta. Tältä kannalta olisi parempi, jos kuvattuja viranomaistoimia ei saisi tehdä toimijalta salassa ja toimenpiteen tulisi aina perustua tuomioistuimen päätökseen.

Oikeushenkilöitä koskevan luottamuksellisen viestinnän suojaa koskevan oikeuden merkitys on kasvanut entisestään sitten tiedustelulakien voimaantulon. Tähän vaikuttaa erityisesti tietoliikenteen ja datan jakaminen yli valtionrajojen (mm. pilviteknologian yleistyminen). Perusoikeudet ja lainsäädännön takeet toimintaympäristön luottamuksellisuudesta sekä viranomaisten toiminnasta lisäävät luottamusta digitaalisessa ympäristössä. Digitaalisessa ympäristössä rikollisten toimijoiden (ml. vakoilu) aiheuttaman pelon lisäksi on vältettävä käsitystä siitä, että viranomaiset seuraavat tai ”urkkivat” yksilöitä tai yrityksiä. Lisäksi on tärkeää muistaa, että Suomen kriittinen infra ja kriittiset palvelut ovat suurimmalta osin yksityisen elinkeinoelämän hallinnassa ja vastuulla. Tähän nähden näiden toimijoiden tietojensaanti toimintaympäristön riskeistä ja uhista on tiedustelulainsäädäntöä sovellettaessa selkeästi toissijaista. Myöskään selonteko ei sisällä huomioita/arviota elinkeinoelämään kohdistuvista vaikutuksista. Kielteisten kehityskulkujen torjumiseksi ja elinkeinoelämän paremmaksi varustamiseksi toimimaan riskit ja uhkat huomioivalla tavalla tulisikin ehdottomasti harkita, mitä ja miten tiedustelutoiminnasta, sen tuloksista sekä siihen liittyvän laillisuusvalvonnan tuloksista voisi tarjota nykyistä laajemmin tietoa elinkeinoelämän ja kansalaisyhteiskunnan käyttöön.

Pidämme tiedustelua koskevan lainsäädännön säännöllistä toimivuuden seurantaa ja vaikutusten arviointia erittäin tarpeellisena myös tulevaisuudessa. Erityisesti lainsäädännön kansantaloudellisten ja yritysvaikutusten seurantaan on kiinnitettävä jatkuvasti huomiota.